

HVA ER AKSEPTABEL BRUK AV MAKT OVERFOR BARN I OPPDRAGELSESØYEMED

Kandidatnummer: 345

Veileder: Advokat Gunn-Mari Kjølberg

Leveringsfrist: 27.11.2006

(* regelverk for spesialoppgave på:

<http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/utf-forskr-vedlegg-i.html>

regelverk for masteroppgave på:

<http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/master/eksamensforskrift/kap6.html>)

Til sammen 12 560 ord

07.06.2007

Innholdsfortegnelse

<u>1.INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1 Presentasjon av problemstilling	1
1.2 Avgrensinger	2
1.3 Temaets rettslige plassering	3
1.4 Rettskilder	3
1.5 Oppgavens oppbygging og struktur	5
<u>2. BARNELOVEN § 30, 3 LEDD</u>	<u>6</u>
2.1 Bakgrunn, historisk oversikt	6
2.2 Grunnleggende hensyn	8
2.3 Rettsvirkninger	10
2.4 Vilkår	11
2.4.1 Hvor går grensen for hva som er ”vald” jfr bl § 30, 3 ledd.	12
2.4.2 Voldsbegrepet definert gjennom forarbeider og rettspraksis	14
2.5 Unntakstilfellene: provokasjon, nødrett og nødverge	21
<u>3. FORHOLDET TIL INTERNASJONAL RETT</u>	<u>25</u>
3.1 FN-Konvensjonen om barns rettigheter	26
<u>4. RETTSSOSIOLOGISKE PROBLEMSTILLINGER</u>	<u>32</u>

4.1 Hvilken holdning har folk flest til fysisk avstraffing av barn?	33
4.2 Hvilken straffereaksjon er familien best tjent med?	35
5. KONKLUSJON	37
LITTERATURLISTE:	39

1.INNLEDNING

1.1 Presentasjon av problemstilling

Forholdet mellom foreldre og barn har vært og er stadig i endring ettersom nye teorier og normer i samfunnet utvikles. Forholdet vil variere innenfor de ulike kulturene, og kan defineres ulikt avhengig av hvilken innfallsvinkel man benytter. Familiemedlemmers innbyrdes kontakt vil variere og avhenge av ulike faktorer, som i hovedsak bunnar i vane, normer, moralske forestillinger og skikk og bruk. Området vil derfor vanskelig rettslig reguleres. Barna er avhengig av foreldrenes omsorg og kjærlyghet, begge egenskaper lovgivning ikke kan regulere. Rettsreglene kan imidlertid yte et vern for barna til beskyttelse fra foreldrenes uakseptable adferd. Det er dette vernet som er utgangspunkt for oppgaven.

Vold generelt er et samfunnsskadelig fenomen. Når volden er straffbar reguleres av Almindelig borgelig Straffelov av 22 mai 1902 nr 10 (Straffeloven (strfl)). Etter denne har også barn krav på beskyttelse i sin egenskap av å være selvstendige individer. Likevel har barnas vern stått i en særstilling, da det lenge har vært en utvidet adgang til refselse fra foreldrene eller andre omsorgspersoner sin side. Under den historiske gjennomgangen vil jeg vise utviklingen frem til opphevelse. Hensikten med oppgaven er deretter å klargjøre hvilke grenser som gjelder i dag, og hvordan disse blir håndhevet i rettspraksis. For tilfeller av grov vold, vil det ikke være tvilsomt at maktanvendelsen er overskredet. Avhandlingen vil derfor i stor grad konsentreres om særlige problemstillinger knyttet til definisjon av den nedre grensen av voldsbegrepet.

2006 har vært barnebeskyttelsens år. I større grad enn tidligere har det vært fokus på barns rettigheter og stilling i samfunnet. Likevel er det svært mange som ikke har fått med seg disse markeringene. Jeg ble motivert for å skrive oppgave innenfor barnerett, fordi jeg

hadde lyst til å lære mer om et område jeg opplevde at det var altfor lite opplysning om. Det er svært lite barnerett som er obligatorisk pensum til eksamner ved jusstudiet. Denne delen må man tilegne seg selv ved å velge barnerett som valgfag, eller som jeg, skrive oppgave i det. At valget falt på denne avhandlingens problemstilling, hører sammen med avgjørelsen i Rt 2005 s 1567. Jeg var uenig i dommens begrunnelse da den ble avsagt, og ville finne ut mer av rettstilstanden på området.

1.2 Avgrensinger

Utgangspunktet for drøftelsen blir en redegjørelse av lov om barn og foreldre av 8 april 1981 nr 7 § 30, 3 ledd (Barneloven (bl)). Her legger jeg vekt på å klargjøre innholdet av det skjønnsmessige uttrykket ”vald”. Etter rettskildeprinsippene jfr pkt 1.4.

B1 § 30 tredje ledd lyder: ”Barnet må ikke bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare”. Det fremgår av forarbeidene at ordlydens andre alternativ er ment som en sanksjonsløs standard for god moral og barneoppdragelse. Avhandlingen vil i hovedsak dreie seg om avklaringen av voldsbegrepet. Bestemmelsens andre alternativ vil bare bli kommentert der det faller naturlig i sammenheng med dette.¹

Opgavens tema er foreldres refslesrett og maktbruk ovenfor barn i oppdragsøymed. De psykiske helseskadene barn blir påført hører i mange sammenhenger sammen med bruk av vold. Likevel kan disse også ofte være utsalg av andre årsaker som ikke bunner i fysisk makt. I det videre avgrenser jeg derfor mot behandling av den psykiske skaden, disse momentene vil bare bli behandlet i den grad de er med på å belyse oppgavens problemstilling.

Barneloven må sees i sammenheng med lov om barneverntjenester av 17 juli 1992 nr 100 (Barnevernloven, bvl). Denne gir regler om det offentlige barnevernoppgaver. I henhold til bvl § 1-1 er formålet å ”sikre at barn og ungdom som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid.” Og videre å

---

¹ Se Ot.prp.nr 8 (1986-1987) Om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn) s. 10.

”bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår”. Med hjemmel i bvl kan barnevernet iverksette hjelpetiltak i hjemmet når dette er påkrevet. For alvorlige tilfeller av brudd på bl § 30, 3 ledd, kan mer inngripende virkemidler, som omsorgsovertakelse bli konsekvensen. Problemstillinger vedrørende dette vil ikke bli behandlet nærmere i oppgaven. Jeg avgrenser videre mot de særlige problemstillingene som reiser seg i forbindelse med oppdragersituasjonen overfor barn som oppholder seg i institusjon.

1.3 Temaets rettslige plassering

Problemstillingen vil som nevnt, særlig belyses gjennom barneloven som er en privatrettslig lov. Denne regulerer rettigheter og plikter mellom foreldre og barn. Loven omfatter regler fra strafferett, familierett, personrett og ulike deler av spesiell forvaltningsrett. Barneloven kan dermed sies å gå på tvers av ulike rettsområder.

Barn har også vern internasjonalt. Dette kommer til uttrykk i en rekke internasjonale konvensjoner. Særlig for oppgavens tema, kan nevnes: FN-konvensjonen om barns rettigheter av 20 november 1989 (barnekonvensjonen). Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen av 1950 (EMK), Den internasjonale konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, begge av 1966. De to sistnevnte konvensjonene vil ikke bli behandlet nærmere i denne oppgaven.

1.4 Rettskilder

Som nevnt vil hovedvekten av oppgaven basere seg på ordlyden i barneloven. Etter en juridisk fremgangsmetode følger det naturlig av dette at det må trekkes inn forarbeider, rettspraksis og juridisk teori for å belyse de nærmere spørsmålsstillingene og fastsette innholdet i den skjønnsmessige vurderingen.

Som det vil fremgå av redegjørelsen fremstår forarbeidene til barneloven sprikende i forhold til den aktuelle problemstillingen. Hvilken tilnærming og vekt de ulike delene

etter dette skal ha skaper en særlig rettskildemessig utfordring. Dette kommer jeg nærmere inn på under den relevante drøftelsen.

Undersøkelser viser at voldsbruk og fysisk avstraffelse av barn er langt mer utbredt enn man skulle tro.² Likevel er det forholdsvis lite rettspraksis på området. Dette skyldes nok særlig at hendelser innenfor familien av en slik karakter sjelden blir anmeldt. Og videre at skole, barnehager, naboer o.l finner det problematisk å angi foreldrene ved mistanke. Særlig gjelder dette for den nedre grensen. Når maktbruket ikke etterlater seg synlige spor på kroppen, er det nærliggende å se gjennom fingrene med hva som foregår innenfor husets fire vegger. Å erkjenne at barn er utsatt for overgrep er smertefull kunnskap, som mange har vanskeligheter med å ta inn over seg. Ved å lukke øynene for signalene slipper man å ta ansvar og forholde seg til volden.³

De tilfellene som blir anmeldt ender ikke sjelden opp med å bli henlagt. Det kan være vanskelig å rekonstruere en hendelse og graden av vold som denne innebar i det enkelte tilfellet. I tillegg viser det seg at barnets vitneprov ofte ikke er nok, når det ikke finnes vitner eller synlige merker som kan bekrefte barnets påstand. De store mørketallene på området skyldes nok også at barn ofte ikke forteller noen om overgrepene. Når det opplever vold fra den som står det nærmest, og som skal være en beskytter og tillitsperson utvikler det skyldfølelse og skam som reaksjon for å rettferdiggjøre oppførselen. Den rettspraksis som foreligger får derfor stor betydning for oppgaven.

Som en sekundær rettskilde får juridisk litteratur anvendelse for problemstillingen. Da det er få bøker som omhandler temaet direkte, nevner jeg særlig en artikkel skrevet av Inge Lorange Backer i festskrift til Carl August Fleischer ”Dog fred er ej det bedste”. Forfatteren redegjør inngående for dommen Rt 2005 s. 1567 med spørsmålet ”Kan foreldre gi barn ”en lett klaps”?” Hovedpoengene i artikkelen blir gjennomgått i forbindelse med min gjennomgang av dommen.

---

² Se Violence against children, United Nations Secretary-General`s Study 2006 og artikkel av Olga Stokke, Aftenposten 14.11.06, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1531601.ece>

³ Momentene er hentet fra NOU-2003-31 Retten til et liv uten vold, s. 32 flg. Utredningen baserer poengene på undersøkelser bl.a foretatt av Leira 1992 og 2002.

1.5 Oppgavens oppbygging og struktur

Jeg vil innledningsvis redegjøre for barneloven § 30, dennes tilblivelse, hensyn og særlig om voldsdefinisjonen i forhold til tredje ledd. Den historiske delen er viktig som et bakteppe for å forstå hvilken utvikling og endring barnelovgivningen har vært gjenstand for. Jeg vil videre gå igjennom tilfellene provokasjon, nødverge og nødrett. Reelle hensyn tilsier at det må finnes unntak hvor maktanvendelse er nødvendig, dette blir spesielt viktig når maktbruken og voldsdefinisjonen tolkes strengt. Deretter gjennomgår jeg internasjonal rett, herunder særlig Fns barnekonvensjon. Jeg sammenligner hvordan avgrensninger etter denne samsvarer med norsk rett. Avslutningsvis viser jeg enkelte funn i oppgaven med en rettsossilogisk vinkling, før jeg konkluderer.

2. Barneloven § 30, 3 ledd

2.1 Bakgrunn, historisk oversikt

Gjennom historien har forholdet mellom foreldre og barn vært under en konstant utvikling. Familien som gruppe har i lang tid bestått som en maktstruktur. Familien holdt sammen ved et akseptert rangsystem, hvor foreldrene sto øverst og barna ble avkrevd lydighet. Innenfor disse rammene var det akseptert at manglende samarbeidsvilje kunne bli imøtegått med innskrenkninger i den personlige friheten og bruk av fysisk vold.⁴ Forklaringen på bruk av vold i den nære relasjonen som en familie ansees for å være, kan ligge i den maktforskjellen som eksisterte mellom kjønnene. Samfunnet var maskulint dominert i en patrialsk struktur, hvor mannen var overhodet. Det var akseptert at han holdt orden på sine undersåtter ved å refse, eller tukte dem. Denne praksisen ble beskyttet av lovverket jfr Jysk lov fra 1241. Det fremgår av denne at mannen hadde ”husbondmyndighet” over hustruen, hvilket innebar en rett til å slå henne med stokk. Loven ble opphevet i Christian den Vs lov av 1687.⁵

At foreldre og foresatte hadde refselsesrett ovenfor barna, hvilte på sedvane og var et resultat av den hierarkiske oppbygde familiestrukturen. I løpet av 1800 tallet fremgår det av rettspraksis at denne retten ble forsøkt innskrenket. Det som særtegnar dommer fra denne tiden, er mangelen på rettslig hjemmel og lovregulering. Spørsmålet ble problematisert i forhold til hvor grensen skulle gå. I Rt 1856 s. 275, som omhandler omsorgssvikt og mishandling av en liten jente født utenfor ekteskap, benytter dommerene en analogi fra lovens regler om dyrplageri i domfellelsen av moren. At lovgiver hadde funnet det riktig å ha en bestemmelse som beskytter dyr mot dårlig behandling, men ikke barn, viser noe om hvilken stilling barnet hadde i samfunnet, og hvilket sterkt vern det var rundt familiens indre anliggender.

---

⁴ Jesper Juul, *Ditt kompetente barn*, Oslo, Pedagogisk forum, 1996 s. 20-21

⁵ NOU 2003:31 Retten til et liv uten vold s. 28 og 29

Den samme analogien benyttes i Rt 1847 s. 615. Et interessant eksempel på datidens holdninger til refselsesretten, finnes i denne dommen. I vitneutsagn/prov uttales det at tuktelsen ” fortsattes lengere end fornødent, om det alene var Angjældende om at gjøre at rette Barnets Feil.” Og videre at ” Barnet saa godt som dagligen prygledes, have de dog aldrig bemærket, at det foretog sig noget, hvorfor det fortjente Tugt, med Undtagelse af en enkelt Gang.” Uttalelsene kan tolkes slik at det oppfattes som rimelig at foreldre eller foresatte som det i dette tilfellet var snakk om, hadde rett til å benytte vold som middel for å rette uønsket adferd hos barnet.

Mot slutten av 1800 tallet endret synet på barneoppdragelse seg. Barn ble nå i større grad sett på som selvstendige og psykologiske individer, som ble påvirket av det miljøet de vokste opp i .⁶ Holdningsendringen kommer til synet i lovgivningen, og resulterte i lov av 20 juni 1891 om Indskrænkning i Anvendelse av legemlig Revselse.

Fra et rettssosiologisk perspektiv, kan dette forklares gjennom et ”normperspektiv”. Dette er et av flere sosiologiske perspektiver som søker å bidra til forklaring av rettens utvikling. Normperspektivet tar utgangspunkt i at samfunnet påvirker retten, og omvendt, slik at holdningsendringer og forandringer i levesett virker inn og former rettsreglene.⁷ I dette tilfellet skjer en normendring generelt i samfunnet, som påvirker rettsnormene og bidrar til en lovendring.

Loven fra 1891 lyder i første avsnitt ”Til fremme af Opdragelsens Øiemed er Forældre og Andre, der staar i Forældres Sted, berettigede til at anvende maadeholden legemlig Revselse paa Børn, der staar under deres Myndighed.” Straffeloven av 1902 inneholdt en særlig bestemmelsen i § 386, i forhold til refselsesretten. Av denne fremgikk det at, dersom refselsesretten ble overskredet, men det ikke forelå skadehensikt ved overskridelsen, skulle straffen være mildere enn hva som gikk frem av straffelovens alminnelige bestemmelser. Denne prosesuelle bestemmelsen lempet straffansvaret i de foresattes favør.

Den 6 juni 1896 ble den første barnevernloven vedtatt. Loven regulerte ”behandling av forsømte børn” og må sees i sammenheng med barnelovgivningen ellers. Etter loven ble

---

⁶ Jesper Juul, *Ditt kompetente barn*, Oslo, Pedagogisk forum, 1996 s. 20-21

⁷ Se Tohmas Mathisen, *Retten i samfunnet – En innføring i rettssosiologi*, Oslo, Pax forlag, 2001 s. 85

det etablert et vergeråd som hadde i oppgave å tildele barnet og de foresatte påtale og formaning. Rådet kunne også gjøre vedtak om å plasserer barnet utenfor hjemmet, hos en pålitelig familie, barnehjem eller i skolehjem.⁸

Det tok nesten hundre år, før loven fra 1891 skulle bli endret. I tidsrommet hadde samfunnet endret seg drastisk. Utslagsgivende var momenter som politisk og sosial likhet. Opprør mot autoriteter og kvinnekamp var med på å sette ”myke verdier” på dagsorden, og fenomener som nærhet, omsorg, kontakt og empati ble tatt langt mere på alvor.⁹

Loven av 1891 og straffelovens § 386 ble opphevet, ved lov av 25 februar 1972 nr 3. Endringen etterlot seg imidlertid tvil om foreldrenes refselsesrett. Det var uklart om opphevelsen innebar et totalt forbud mot å slå barn. Usikkerheten kommer frem i en uttalelse fra Lovavdelingen i Justitsdepartementet 23 juli 1982. Av denne fremgår det at det ikke er tillatt å bruke ris eller annen hardthendt fysisk avstraffelse. Det påpekes likevel at det ikke er mulig ”på bakgrunn av forarbeidene å si noe sikkert om foreldres fortsatte adgang til å anvende lempelig fysisk refsing overfor sine barn. Dette må bero på en rimelig tolking av straffebestemmelsen om legemsfornærmelse (§228) ut fra ulovfestede rettsstridsforbehold og på grunn av den vanlige rettsoppfatning til enhver tid.”Den uklare rettstilstanden resulterte i en lovendring i 1987. Barneloven § 30 fikk tilføyd et tredje ledd, som hadde til hensikt å avklare den tidligere misforståelsen, og gi vern mot at barn ble fysisk eller psykisk skadet. Bestemmelsen danner grunnlag for gjeldende rett per idag, og spørsmålet blir om problemstillingen ved denne kan ansees som avklart.

2.2 Grunnleggende hensyn

Som nevnt, fikk bl § 30 tilføyd et tredje ledd i 1987. Bestemmelsen er formulert som et forbud mot å utøve fysisk eller psykisk vold mot barn. Innledningsvis presiserte jeg at vold individer i mellom er regulert gjennom vår strafferettslige lovgivning. Barn er individer, og vil falle inn under straffelovens virkeområde. Når det likevel ble fremmet

---

⁸ Knut Lindboe, *Barnevernrett*, 4 utgave, Oslo, Universitetsforlaget 2003 s. 39-41

⁹ Jesper Juul, *Fra lydighet til ansvarlighet – pedagogisk relasjonskompetanse*, Oslo, Pedagogisk Forum 2003, s. 33-35.

forslag, og gjennomført en lovendring i forhold til dette i barneloven, må det sees i sammenheng med barnets særstilling historisk, som redegjort for ovenfor. Bl § 30, 3 ledd var ment å avklare de misforståelser som oppsto i forhold til refselsesrettens opphevelse av 1972. En slik uttrykkelig lovregel, mente lovgiver ville skape en holdningsendring, og operere som en rettesnor på området.¹⁰ Det ble også lagt vekt på den human og allmennpreventive effekten en slik bestemmelse ville ha. Dette er særlig fremhevet i Rt 1989 s 282, hvor dommeren uttaler:” Hensynet til den alminnelige lovlydighet på dette området må tillegges særlig vekt.”

Det er enighet blant profesjoner med særlig utdanning på barns psykiske og fysiske helse, om at vold i barneoppdragelsen er forkastelig. Det er bevist at oppvekstmiljø har stor påvirkning på barnets personlighet og helse i langt større grad enn vi tidligere var klar over. Vold avler vold, i den forstand at det foreligger en betydelig risiko for at de som er utsatt for omsorgssvikt og fysisk avstraffelse i barndommen ofte blir brukere av de samme metodene når de selv blir foreldre. Det viser seg at slike oppdragsmetoder ofte har motsatt effekt, og skader den psykiske helsen mer gjennomgripende og langvarig enn tidligere antatt.¹¹ Barns psykiske skadevirkninger i voldelige samlivssituasjoner trekkes også frem i den offentlige utredningen om ”retten til et liv uten vold”, NOU – 2003 – 31. Utredningen retter seg særlig mot menns vold mot kvinner, men omhandler også barna i slike familier. Det fremgår at voldelige samlivssituasjoner kan skape angst og usikkerhet. Dette manifesterer seg ofte ved at barna får adferds- og konsentrasjonsvansker. De kan få depresjoner, traumesymptomer, språkproblemer og så videre.¹²

Disse momentene er også vektlagt i rettspraksis. I Rt 2004 s 844 fremheves det at vold i hjemmet kan ha stor psykisk skade for de fornærmede. Det legges vekt på at det ikke bare er avgjørende hvor grove hver enkelt voldshandling er, men også ”mishandlingens varighet over tid, den psykologiske bindingen mellom gjerningsmannen og offeret, og det at handlingene skjer skjult – i hjemmet, som skulle være et trygt sted. Den frykten for vold – følelsen av å leve i et trusselregime – som blir skapt, kan oppleves som langt verre enn de enkelte voldshandlingene.”

---

¹⁰ Ot.prp.nr 8 (1986-1987) Om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn) s. 1-2

¹¹ Kari Killen, *Sveket omsorgssikt er alles ansvar*, Finland, 3. utgave 2004, s. 31-43.

¹² NOU 2003-31, retten til et liv uten vold, s. 61 flg.

Lovgiver mente videre at ved en særskilt lovfestelse av barnets vern, ville bestemmelsen ha større opplysningsverdi enn straffelovens alminnelige bestemmelser om legemskrenkelser. Undersøkelser viste at forbudet mot å slå barn, ikke var godt nok kjent blant befolkningen. I tillegg ville en lovfesting være med på å beskytte barnets personlige integritet og man ville skape en ensartet praksis blandt de nordiske landene. Sverige og Finland vedtok lignede lover i hhv 1979 og 1983.¹³

2.3 Rettsvirkninger

Barneloven er ikke en del av straffelovgivningen, og har derfor ingen sanksjoner knyttet til seg. Avgjørende for om overtredelse skal føre til straff vil derfor være om straffelovens regler er overtrådt. Mest aktuell er strfl § 228 evt §229, men bestemmelsene i § 219 om vanrøkt, § 223 om ulovlig frihetsberøvelse, §§ 246 og 247 om ærekrenkelser og § 390a om hensynsløs atferd kan også komme til anvendelse.¹⁴ Videre kan det være snakk om overtredelser av srl kap 19 om seksualforbrytelser, sælig kan nevnes § 197 om incest, § 199 om seksuell omgang med fosterbarn/stebarn, §§ 195 og 196 som omhandler utuktig omgang med barn og §200 vedrørende seksuell handling.

B1 § 30 vil også kunne få anvendelse når det skal fattes vedtak i forbindelse med saker om fast bosted for barnet.

Ved overtredelse av bestemmelsen, kan det i sin alvorligste grad lede til omsorgsovertagelse etter bvl § 4-12 første ledd bokstav c om mishandling og andre alvorlige overgrep mot barnet.

---

¹³ Ot.prp.nr 8 (1986-1987) Om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn) s. 6-7

¹⁴ *Ibid* s. 9

2.4 Vilkår

Barnelovens kapittel 5, retter seg i alminnelighet mot de som har foreldreansvaret, jfr bl § 30, 1 ledd. Det presiseres imidlertid i forarbeidene at bestemmelsen ikke er ment å utelukke øvrige voksne som har omgang med barnet. Det ville ikke være rimelig om en utenforstående, skulle ha større rett til å bruke makt ovenfor barnet enn foreldrene.¹⁵ Bestemmelsen er ment som et vern for barnet, og innholdet ville blitt uthulet av en slik praksis. Dette har også særlig blitt viktig ettersom såpass mange familiesituasjoner er i endring. Det er viktig at barnas rettigheter til vern om sin personlige integritet gjelder ovenfor en eventuell ny omsorgsperson.

Ettersom de fleste barn i dag tilbringer mye av sin tid sammen med andre voksne i institusjoner som barnehage og skole er det av vesentlig betydning at vernet gjelder også ovenfor dem. Et eksempel på dette finner vi i Rt 1993 s. 851. Tilfellet var en mannelig lærer som hadde lugget elevene sine i forbindelse med irettesettelse i undervisningssituasjoner. Mannen ble dømt for overtredelse av grunnskoleloven av 13 juni 1969 nr 24 § 16, siste ledd.(opphevet) Bestemmelsen er et forbud mot kroppslig refselse, og kan sees i sammenheng med hensynene bak bl § 30, 3 ledd.

Foreldrene har plikt til selv å avstå fra voldelig og destruktiv adferd ovenfor barnet, og til å beskytte barnet mot slik adferd fra andre.

Bl § 30, 3 ledd fastslår at barnet ikke må bli utsatt for ”vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare.” Hva bestemmelsen favner blir en skjønnsmessig vurdering hvor flere momenter og vurderinger vil spille inn.

Det er ikke bare den fysiske volden barnet må skjermes fra, men også den psykiske. Dette kan være krenkelser som latterliggjøring, nedrakking av barnet, stadig avvising, fiendtlighet og ulike former for trussler, utskjelling og undertrykking. I slike tilfeller er det ikke snakk om enkeltepisoder og sporadiske hendelser, men en mer varig holdning fra omsorgsgiveren. Slik adferd kan være svært skadende og skape usikkerhet og et negativt selvbilde hos barnet, som kan resultere i ulike former for personlighetsforstyrrelser eller

---

¹⁵ Ot.prp.nr 8 (1986-1987) Om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn) s. 8.

avvik. Denne siden av omsorgsvikten er svært vanskelig å definere, da den som regel først vil bli åpenbar over tid og etterlater ingen synlige spor.¹⁶ Da problemstillingen min omhandler makt, og jeg innledningsvis har definert denne til å omfatte den fysiske maktutøvelse, vil jeg ikke komme nærmere inn på dette i det videre. Forholdet til de psykiske skadevirkningene vil bare bli behandlet i den grad det er med på å belyse problemstillingen eller tilføre noe nytt.

Spørsmålet blir etter dette hva som ligger i begrepet ”vald”.

2.4.1 Hvor går grensen for hva som er ”vald” jfr bl § 30, 3 ledd.

Etter en språklig tolkning av ordet vold, vil man naturlig ta utgangspunkt i en direkte form for kraftanstrengelse eller krenkelse mot en annens legeme. Så som at noen blir slått, sparket, dyttet overende, bitt, klore, knipset, ristet o.l. Det er ulike oppfatninger av hva som skal omfattes av voldsbegrepet. I teorien legges det vekt på forskjellige utgangspunkt for å definere begrepet. I Isdals bok, *Meningen med volden*, Oslo 2000 defineres vold etter voldsformer og konsekvenser av denne. Han hevder at ”vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den andre personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutter å gjøre noe den vil.”¹⁷ Dette er i bunn og grunn bare en omskriving av Robert Dahls klassiske definisjon av makt, ”A har makt over B i den grad han kan få B til å gjøre noe han ellers ikke ville ha gjort”.¹⁸ Isdals definisjon tar ikke utgangspunkt i at den fornærmede får noen form for fysisk skade, den omfatter alle type handlinger som endrer den påvirkedes handlinger og vilje. Innenfor strafferetten tar voldsdefinisjonen utgangspunkt i den straffbare handlingen. Det er handlingen som defineres som voldelig eller ikke, den fysiske eller psykiske skaden vil få betydning for en strengere eller mildere subsumsjon eller

---

¹⁶ Kari Killen, *Sveket omsorgssikt er alles ansvar*, Finland, 3. utgave 2004 s. 43-45

¹⁷ Per Isdal, *Meningen med volden*, Oslo, Kommuneforlaget, 2000 s. 36.

¹⁸ Øyvind Østerud, *Statsvitenskap En innføring i Politisk Analyse*, Oslo: Universitetsforlaget, 1999, s. 40

straffereaksjon. For disse tilfellene blir det viktig at definisjonen av hva som er vold er klar og presis, slik at man skaper forutsigbarhet og ikke uthuler rettssikkerheten på området.¹⁹

Voldsbegrepet etter bl § 30, 3 ledd defineres etter hvor grensen går etter straffelovens bestemmelse om legemsfornærmelse i § 228. Dette fremgår av lovens forarbeider, men henger også naturlig sammen med at det ikke er knyttet noen straffereaksjoner til bl § 30. Etter denne bestemmelsen er det straffbart å øve ”vold mod en andes Person”, eller å ”fornærme han paa Legeme”. I vurderingen av voldsbegrepet etter dette er det lagt til grunn i forarbeider og rettspraksis at det må tas utgangspunkt i graden av voldsomhet og handlingens krenkende karakter.²⁰ Etter strfl § 228, er det ikke tvilsomt at det vil ligge innenfor den objektive gjerningsbeskrivelsen, hvis en arbeidsgiver lugger en ansatt i håret som straff for dårlig arbeid. Videre ville det klart vært krenkende å bli unødvendig hardhendt fjernet fra et møte med kollegaer. I dette tilfellet er man imidlertid i den nedre grensen for hvilke handlinger som rammes av bestemmelsen.

Det er ikke et krav at den fornærmede er blitt påført smerte eller skade, det er omstendighetene rundt handlingen som er med på å avgjøre om det er straffbar vold eller ikke.²¹

Skjønnsmomentene etter vurderingen av hva som er en legemsfornærmelse forutsettes å ligge til grunn for vurderingen etter voldsbegrepet i barneloven, jfr Ot.prp nr. 8 s. 8.²² En vesentlig forskjell vil likevel ligge i det faktum at det i noen tilfeller er nødvendig å bruke en viss grad av makt ovenfor barn. Dette presiseres også i lovens forarbeider og følger naturlig av at bestemmelsen retter seg mot barn.²³ Barn vil ikke alltid være modne nok og ha tilstrekkelig innsikt til å vurdere sine handlinger utifra hvilke faremomenter de kan utløse. Hvis et barn står i fare for å skade seg selv eller andre, vil det ikke defineres som vold om en voksen griper inn og hindrer dette ved for eksempel å fjerne barnet fysisk.

---

¹⁹ NOU 2003 -31 s. 33 flg.

²⁰ Johs. Andenæs og Anders Bratholm, *Spesiell strafferett*, Oslo, Universitetsforlaget, 3. utgave, 4. opplag s. 44

²¹ Svein Slettan og Toril Marie Øie, *Forbrytelse og straff. Innføring i strafferett. Bind I*. Oslo, Universitetsforlaget 2001 s. 243.

²² Se også Ot.prp.nr 8 (1986-1987) Om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn) s. 9

²³ Ot.prp.nr 8 (1986-1987) Om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn) s. 8

Slik maktbruk vil falle utenfor hva som defineres som ”vald” jfr bl §30, 3 ledd. Tilfeller som dette, kan falle inn under nødverge, som jeg vil redegjøre for nedenfor.

I rettskildelæren legges det til grunn at lovens ordlyd må forstås og tolkes gjennom de saksdokumenter som ligger til grunn for lovvedtaket, det vil si lovens forarbeider. Videre er det et viktig rettskildeprinsipp at domstolens anvendelse av loven, skal legges til grunn for senere forståelse av den samme bestemmelsen.²⁴ Hva voldsbegrepet i bl § 30, 3 ledd skal innebære, må følgelig klargjøres gjennom lovens forarbeider og relevant rettspraksis.

2.4.2 Voldsbegrepet definert gjennom forarbeider og rettspraksis

Når grensen for maktanvendelse mot barn er overskredet er som regel ikke problematisk å trekke når handlingene dreier seg om rene voldshandlinger, slik de defineres i dagligtalen. Når overgrepet manifesterer seg på barnets kropp i form av blåmerker, blodutredelser o.l. levner det ingen tvil om at det dreier seg om en ulovlig avstraffelse. Slike tilfeller vil muligens også kunne subsumeres under andre, strengere straffebud enn § 228. Det som imidlertid kan være problematisk, er å trekke den nedre grensen mot straffrihet.

Ved utarbeidelsen av den nye bestemmelsen i barneloven, var det uenighet og debatt i forhold til vurderingen av den nedre grensen. Under stortingsbehandlingen uttalte justiskomiteens flertall at bestemmelsen ”ikke innebærer et totalforbud mot bruk av fysisk makt ovenfor barn”. Videre presiserte de at ”mer lempelige irettesetter som innebærer en rimelig avpasset bruk av fysisk makt, ikke vil rammes”²⁵ Uttalelsene skapte debatt, og det ble presisert at det bare var holding og hindring for å unngå at barnet skader seg samt ”forsiktige klaps”, som justiskomiteen hadde ønsket å unnta. Etter dette fremgår det av Ot.prp. at ”Når det gjelder hva som nærmere ligger i slag, må det for det første være klart at slag med gjenstander som f eks stökk eller ris, rammes av forbudet. Det samme må gjelde

---

²⁴ Se Mads Henry Andenæs, *Rettskildelære*, Grafisk Hus A.s. Bergen, 1997 s. 24-31, Andenæs påpeker på s. 15, at når det foreligger en skjønnsmessig vurdering av et begrep, må dommeren gå utover lovens ordlyd for å finne støtte for den riktige løsningen. Her kan det trekkes inn andre faktorer som argument for den valgte løsningen, førts og fremst lovens forarbeider og rettspraksis.

²⁵ Innst. O. nr.20 (1986-1987) s. 3-4.

ørefiker og rising med hånden på bar bak. Lette klaps over hånden eller mot buksebaken som en spontan reaksjon vil derimot ikke rammes”²⁶ Til det siste punktet er det klart at momentet skiller seg vesentlig fra hva som ligger i vurderingen av vold etter strfl § 228. Det ville utvilsomt ligget innenfor straffelovens bestemmelse og virkeområde, hvis en voksen hadde klapset en annen voksen over baken eller hånden på tilsvarende måte. Denne uttalelsen gir anvendelsen av bl § 30 et snevrere virkeområde enn strfl § 228.

For alle tilfeller hvor det skal avgjøres om voldsbegrepet i bl § 30, 3 ledd er overskredet, må det foretaes en skjønnsmessig vurdering. Det kan ikke oppstilles absolutte krav og retningslinjer, da hvert tilfelle vil variere fra gang til gang. Ingen senarioer er like, og de involverte vil oppleve hendelsene ulikt. Et barns unike personlighet kan være krenket ved langt mindre strenge reaksjoner enn en annens. Enkelte er mer sårbare og enkelte har spesielle behov i følge med sykdom og alder enn andre. Dette må tas hensyn til i vurdering av hver sak.

I Rt 2004 s. 595 kommer dette særlig til syne. Saken dreier seg om en far som i oppdragelsesøyemed har utsatt to sønner og en stesønn for ulike former for fysiske overgrep. Dommen i Høyesterett ender med dissens. Førstvoterende dommer, i mindretall, påpeker at to av guttene hadde Tourettes syndrom, og tilleggsdiagnosen ADHD. Dette skapte spesielle utfordringer for faren, da de til tider hadde det som blir beskrevet som ”for vilter adferd.” Førstvoterende uttaler at ”Det er derfor grunn til å anta at utfordringene med å sette grenser for guttenes adferd kan ha vært svært store, og at dette i noen grad kan forklare domfeltes bruk av for sterke virkemidler.” Til dette uttaler flertallet, at guttenes diagnose ”innebærer at de hadde et særlig behov for forutberegnelighet. Sykdommen medførte at sønnene var særlig sårbare for overgrep.” Begge votumer tar hensyn til guttenes sykdom, men det er tydelig at dette momentet vektlegges forskjellig. Mindretallet mener dette taler i farens favør, mens flertallet trekker dette frem som en grunn som gjør domfeltes overgrep enda grovere.

Av dommen fremgår det videre at guttene har blitt ”lugget og kløpet hardt i armene og på lårene, i kinnet og i øret, eller de fikk vridd øret rundt på en smertefull måte. Det forekom også slag med flat hånd mot hode og kropp.” Ved ett tilfelle ble i tillegg guttene

---

²⁶ Ot.prp.nr 8 (1986-1987) Om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn) s.8

riset på bar bak som reaksjon på at de hadde knust en rute. Førstvoterende trekker i formildnede retning at faren hadde oppdragende hensikt i sin reaksjonsmåte. Dette momentet vektlegges ikke av flertallet, de stemmer for at det må reageres strengt ovenfor krenkelser, selv når de bygger på et oppdragende formål. Dommer Stang Lund poengterer at "Grensesetting overfor barn må skje på andre måter enn ved klyping, klemming av legemsdeler som ørene, rising eller andre former for legemskrenkelser." Av ovennevnte redegjørelse er det interessant å legge merke til de ulike slutningene på bakgrunn av likt faktum. Dette viser at det ikke lar seg gjøre å oppstille et skjematisk system, som alle saker skal rubriseres under. Det må foretas en samlet helhetsvurdering for hvert enkelt tilfelle.

Maktbruk ovenfor barn i oppdragelsesøyemed har vært til vurdering for domstolene i flere saker. I LG 2004 s. 8436 blir en far dømt for blandt annet å ha dyttet sin 4 år gamle gutt, slik at han falt og slo bakhodet i gulvet. Det fremgår av dommen at den åpningen det er for maktbruk ovenfor barn, klart er oversteget ved denne handlingen. Det heter i dommen at strfl § 228 gir svært snevre rammer, og at et slikt dytt ikke er tillatt "hverken som avledningsmanøver eller som korreks."

I Rt 1990 s 1155, blir en far dømt for å ha knipset sin 1 ¾ år gamle sønn på munnen. Knipset var foranlediget av at sønnen hadde bitt faren i fingeren som han hadde stukket gjennom sprinklene i barnesengen. Guttens lepper hovnet opp, og han fikk et sår på innsiden av munnen som det blødde fra. Mannen ble frikjent i tingretten. Flertallet, to meddommere, mente at "det strider mot den alminnelige rettsfølelse å domfelle faren for dette forholdet. Som guttens foresatte må han ha rett og plikt til å sette ham på plass som følge av bitingen. At faren har gått noe langt må være unnskyldelig og straffritt ut fra at dette skjedde som en spontan reaksjon som følge av smertene fra bittet. Flertallet har også tatt i betraktning den belastning det må være for sønnen å vokse opp og vite at faren er domfelt for legemskrenkelse mot ham." Til dette uttaler dommer Rygg: "Det er etter min mening uklart på hvilket grunnlag herredsrettens flertall har frifunnet A. Uttalelsen om at han som guttens foresatte må ha rett og plikt til å sette ham på plass, harmonerer ikke godt med det som deretter sies om at handlingen må være unnskyldelig og straffri ut fra at den skjedde som en spontan reaksjon som følge av smertene fra bittet. Det kan heller ikke aksepteres som rettmessig at et barn settes på plass på denne måten." Saken ligger i den

nedre grensen for hva som ansees for straffbart, likevel viser retten tydelig at slik adferd ikke er akseptabel.

I Rt 2005 s. 1567 hadde en stefar som ledd i oppdragelsen tildelt sønnene sine slag med flat hånd på baken. Spørsmålet for retten var om mannen kunne straffes for overtredelse av strfl § 228, 1 ledd. I Stavanger tingrett, ble faren, under dissens, frifunnet da flertallet mente at handlingene lå innenfor foreldrenes refselsesrett. Lagmannsretten opphevet dommen og anken til Høyesterett ble der enstemmig forkastet. Av dommen går det frem at retten mener de beviste handlingene faller innenfor gjerningsbeskrivelsen i strfl § 228, 1 ledd.

Dommer Skoghøy redegjør videre for foreldre sin refselsesrett. Førstvoterende tar utgangspunkt i loven av 1891, viser til dennes opphevelse og lovendringene, som redegjort for ovenfor, i 1972 og 1987. I vurderingen av hva som må ansees å være vold, jfr bl § 30, 3 ledd, henviser dommeren til en totalvurdering av forarbeidene og debatten i Odelstinget. Han fremhever at det ikke vil falle inn under strfl § 228, 1 ledd å tildele barn lettere klaps i oppdragelsesøyemed.

Dommen er interessant, da den omhandler bl § 30, 3 ledd og vurderingen av denne direkte. Som helhet er avsikten ikke banebrytende i forhold til voldsbegrepet slik det har vært definert gjennom øvrig rettspraksis på området. På et punkt skiller dommen imidlertid seg ut. Som tilleggsbemerkning redegjør dommer Skoghøy for den nedre grensen mot straffri maktanvendelse. Han tolker forarbeidene og hevder at ”dette innebærer at selv om foreldrenes kroppslige refselsesrett er opphevd, vil det ikke rammes av straffeloven § 228 første ledd om foreldre i oppdragelsesøyemed tildeler sine barn lettere klaps.” Dommeren mener videre at dette ikke strider mot FNs konvensjonen om barns rettigheter av 1989 artikkel 19 nr 1 (Barnekonvensjonen), som påtalemyndigheten har påberopt seg. Ved avgjørelsen av hvor grensen går trekker dommeren frem at det må legges vekt på ”kraftanstrengelsens styrke, grad av spontanitet og preg av krenkelse.”

Som nevnt fremgår det av odelstings proposisjonen at ”Lette klaps over hånden eller mot buksebaken som en spontan reaksjon vil derimot ikke rammes”²⁷ Slik utredningen tolkes er det den spontane reaksjonen som er unntatt. Den ubetenksomme handlingen som

---

²⁷ Ot.prp.nr 8 (1986-1987) Om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn) s. 8

kommer øyeblikkelig i følge med irettesettelsen, og ikke et overveid klaps i etterkant. Hvis barnet klapses på baken eller over hånden etter at barnet har avsluttet den adferden forelderen ikke aksepterer, vil dette mer ligne på en avstraffelse enn en ubetenksom handling. I lys av dette stemmer ikke dommer Skoghøys votum med odelstingsproposisjonen til bl § 30, 3 ledd. Når han hevder at det må foretaes en vurdering vedrørende graden av spontanitet, åpner han for at lette klaps som en avstraffelse i ettertid er tillatt.

Når det gjelder vurderingen i forhold til kraftanstrengelsens styrke, kan de samme momentene trekkes inn her. Etter en språklig forståelse av "lett klaps" vil man oppfatte at det normalt skal svært lite til før grensen er overskredet. Ved å åpne for at det kan gjøres en vurdering i forhold til graden av kraftanstrengelsen, fjerner dommeren seg fra det "lette klaps" som er unntatt i odelstingsproposisjonen og som har vært grunnlag for gjeldende rett.

I festskrift til Carl August Fleischer "dog fred er ej det bedste" skriver Inge Lorange Backer en utfyllende drøftelse av dommen. Han fremhever at dommer Skoghøys vurderingstema åpner for en snevere tolkning av voldsbegrepet enn "det er etter en tradisjonell forståelse av strfl § 228". Videre hevder han at dette harmonerer dårlig med hensynet til vernet om barnets personlige integritet. Backer drøfter hvilke rettskildemessige tilnærminger man kan foreta når forarbeidene er såpass sprikende som i dette tilfellet. Han konkluderer med at man må legge tidsforløpet til grunn, og dermed ta utgangspunkt i de forarbeidene som best viser den utviklingen som har vært på området. I det han hevder at "Det virker rimelig å anta at bruk av legemlig avstraffing i barneoppdragelsen i dag fremstår som fjernere for folk flest enn da bestemmelsen ble vedtatt for 20 år siden." Videre at "En slik gradvis utvikling som er i samsvar med lovgivers intensjoner, bør få fortsette gjennom rettspraksis"²⁸ Backer mener det bør legges vekt på odelstingsproposisjonen, der kun lette klaps over hånden eller baken som en spontan reaksjon utelates fra voldsbegrepet, og ikke vurderingstemaet slik justiskomiteen definerte det.

---

²⁸ Inge Lorange Backer, *Kan foreldre gi barna en "lett klaps"*. I Festskrift til Carl August Fleischer, *Dog fred er ej det bedste*, Universitetsforlaget, Oslo, 26 august 2006 s. 67

Jeg er enig med Backer i vurderingen i forhold til tolkningen av spriket i forarbeidene. Jeg legger særlig vekt på argumentasjonen til Mads Henry Andenæs i *Rettskildelære*. Han hevder at det ved motstridende uttalelser i forarbeidene på ulike stadier i lovarbeidet må legges til grunn et trinnhøydeperspektiv. Forfatteren mener at ”uttalelser på et senere stadium av lovarbeidet går under ellers like forhold foran uttalelser på et tidligere stadium.”²⁹ Synspunktet fremstår som riktig i forhold til at denne teksten ofte samsvarer bedre med lovens endelige ordlyd. Videre er det denne løsningen som best ivaretar hensynene bak bl § 30, 3 ledd.

Når det legges til grunn at det er ordlyden i odelstingsproposisjonen som danner grunnlag for gjeldende rett, er det klart at det er et snevert område som er unntatt fra voldsdefinisjonen. Det vil kun være tilfeller av ubetenksomhet som en spontan reaksjon. Proposisjonens uttalelse om at det er ”lette klaps over hånden eller mot buksebaken” som ikke rammes, er videre en viktig presisering. Det kan oppleves som en større ydmykelse å bli klapset i ansiktet, eller mot bar hud på baken. Skoghøys vurderingstema viker ifra dette.

Hvorvidt dommen endrer praksisen i forhold til vurderingen av innholdet i bl § 30, 3 ledd, blir et spørsmål om dommens prejudikatsvirkning. En dom fungerer som et prejudikat når dens tolkning og forståelse av en lovtekst blir lagt til grunn og ansees bindende for senere avgjørelser.

Backer drøfter i sin redegjørelse av dommen hvorvidt Høyesteretts tolkningen av voldsbegrepets nedre grense vil bli grunnlaget for senere rettsavgjørelser. Av betydning for dette trekker han frem argumentene mot grensedragningen og at lovforståelsen ikke var avgjørende for anken. Han hevder at uttalelsene kan ansees som en sidebemerkning, men at de likevel har blitt benyttet som ledd i begrunnelsen for dommen. Backer konkluderer med at det ikke utgjør noen særlig forskjell hva man knytter prejudikatsvirkningen til sålenge hovedbudskapet er i tråd med barnelovens og barnekonvensjonens verdier.³⁰

Den 10 november d.å ble det avsagt dom i Salten tingrett som er av interesse for problemstillingen.³¹ Tiltalen gjaldt overtredelse av strfl § 228, første ledd, jfr 232. Saken

---

²⁹ Mads Henry Andenæs, *Rettskildelære*, Bergen, Grafisk Hus a.s 1997 s. 31

³⁰ Inge Lorange Backer, *Kan foreldre gi barna en ”lett klaps”*. I Festskrift til Carl August Fleischer, Dog fred er ej det bedste, Universitetsforlaget, Oslo, 26 august 2006 s. 71-72

³¹ Sak nr: 06-099866MED-SALT

dreide seg om en fars voldelige adferd mot sin stesønn, i det han skulle ha lugget, slått, dunket eller klapset sønnen i hodet og/eller på kroppen ved flere anledninger. Han skulle også ved en anledning ha hellt såpe i guttens munn.

Domsavsigelsen endte med dissens, to mot en. Det er verdt å merke seg at det var meddommerene som stemte for frifinnelse, mens dommerfullmektigen som var fagdommer mente faren hadde overtrådt grensene i straffebudet. Dette vil jeg behandle nærmere nedenfor under den rettssosiologiske problemstillingen.

Rettens flertall finner det bevist at faren skal ha dunket, klapset og lugget fornærmede i hodet ukentlig. De legger til grunn at kraftanstrengelsen har vært moderat, og at det ved luggingen ikke ble løsnet hår. Flertallet begrunner frifinnelsen med at faren hadde som formål og oppdra gutten, og at handlingene derfor ligger innenfor det foreldre må kunne foreta seg i oppdragelsesøyemed ovenfor egne barn.

Fagdommeren som representerer mindretallet finner de samme momentene bevist, men også at faren skal ha klort gutten over øyet og helt såpe i munnen hans ved en anledning. Han poengterer at handlingene ligger innenfor gjerningsbeskrivelsen i strfl § 228, første ledd. For vurderingen om dette likevel skal være tillatt, da faren hadde et oppdragende formål, legger dommeren sideuttalelsen i Rt 2005 s 1567 til grunn. Han benytter her klart Høyesterettsdommen som prejudikat for vurdering av den foreliggende saken.

Dommerfullmektig Jarland trekker frem dommer Skoghøys uttalelse vedrørende graden av kraftanstrengelsens styrke, grad av spontanitet og preg av krenkelse. Etter dette vurderer han faktumet opp mot de nevnte kriteriene. Han vurderer hvilken kraftanstrengelse luggingen og slagene har blitt utført med. Hvorvidt disse er spontane, og hvilken innvirkning de har hatt på gutten. Samlet sett konkluderer han med at handlingene er for grove til at de kan unntas straffbarhet. Som det fremgår av dommen trekker ikke dommerfullmektigen inn øvrig rettspraksis, eller forarbeidene på området i sin vurdering. Han redegjør ikke for kildene til barneloven, men legger i sin helhet vekt på uttalelsene i Rt 2005 s 1567, og det er ikke tvilsomt at sidebemerkningen i dommer Skoghøys votum får stor betydning for fagdommerens vurdering av saken.

Hvilken påvirkning Høyesterettsdommen vil få på senere avgjørelser, er ovennevnte bare et eksempel på. Det blir for snevert å vurdere dette alene opp mot den nevnte domsavsigelsen.

Det finnes tilfeller hvor det er nødvendig å bruke makt overfor barn, for eksempel ved å hindre en fare eller skade i å oppstå. Slike unntakstilfeller gjelder ikke bare overfor barn, men i tråd med oppgavens tema, vil begrepene settes inn i denne sammenhengen.

2.5 Unntakstilfellene: provokasjon, nødrett og nødverge

Etter strfl § 228, kan en overtredelse av bestemmelsen bli straffri dersom denne følger av provokasjon. Eksempelvis hvis den som slår gjengjelder et slag, spark eller lignende fra den andre. Selve gjengjeldelseshandlingen vil fremdeles være urettmessig, men den kan lates straffri med bakgrunn i provokasjonen. Regelen stiller seg annerledes der provokasjonen kommer fra et barn.

I Rt 1978 s. 1428 går det frem at provokasjonsregelen kan anvendes selv om barnet er under den strafferettslige lavalder. Til dette bemerkes det at det må foretaes en forholdsmessighetsvurdering i forhold til den gjengjeldende handling. Og at det forutsettes at barnet har innsett sin forgåelse etter sin alder og modenhet.

Provokasjon ble påberopt som frifinnelsesgrunn i Rt 1990 s 1155, som redegjort for ovenfor. Saken gjaldt et bitt fra en gutt på 1 ¾ år. Fritaksregelen ble klart avvist av Høyesterett i det dommer Rygg uttaler: ” Jeg er enig med påtalemyndigheten og herredsrettens mindretall i at det ikke er rom for å anvende §228 tredje ledd i forhold til et barn på det alderstrinn som det her er tale om.”

Et annet eksempel til illustrasjon er en herredsrettsdom.³² Tilfellet var en 12 år gammel gutt som hadde kastet snø opp i en barnevogn, hvor en liten baby lå og sov. Da faren til babyen oppdaget gutten sprang han til og ristet 12 åringen kraftig. Retten fant at

---

³² Johs. Andenæs og Anders Bratholm, *Spesiell strafferett*, Oslo, Universitetsforlaget, 3. utgave, 4. opplag 2004 s. 57

det var unnskyldelig å opptre slik som faren hadde gjort og provokasjonsregelen kom til anvendelse.

Under vedtakelsen av bl § 30 ble det foreslått et unntak fra provokasjonsregelen i strfl § 228 når barnet er under 10 år. Forslaget gikk ut på at en gjengjeldende handling aldri kunne bli straffritt med bakgrunn i provokasjon når barnet er under denne alderen. Imot dette mener justitsdepartementet at en absolutt aldersgrense kan tolkes negativt, slik at barn over denne alderen kan behandles som voksne i forhold til provokasjon. Dette ville ikke være en rimelig løsning. Departementet ønsket etter dette ikke å endre § 228, 3 ledd i forhold til barns stilling spesielt. Det fremheves at foreldre/foresatte i alminnelighet må tåle mye fra et barn før de kan ty til fysisk vold. Og videre at momenter fra gjeldende rett gir tilfredstillende løsninger på området.³³

Med gjeldende rett peker forarbeidene her tilbake på dommen i Rt 1978 s. 1428. Tolkingsmomenter fra denne, som vist ovenfor, har blitt lagt til grunn i etterfølgende avgjørelser. Dommen nevner imidlertid kun forholdsmessighetsvurderingen, samt barnets alder og modenhet. Som tidligere avklart, er det enighet om at vold avler vold. Det er rimelig ikke med dette å åpne for at voksne kan påberope seg provokasjon ovenfor barn. Som oppdragende effekt, vil det aldri være rettmessig å gjengjelde en krenkelse med å påføre barnet det samme. Heller ikke under de omstendigheter der barnet har forstått sin ugjerning. Presiseringene i forarbeidene om at foreldre må tåle mye før de kan ty til fysisk vold er derfor svært viktig. Etter min mening bør det legges stor vekt på dette, ved siden av momentene fra rettspraksis.

Det kan tenkes tilfeller der foreldre/foresatte er nødt til å bruke makt og gripe inn ovenfor et barns oppførsel og adferd. Dette grenser til nødverge eller nødrett, som jeg kort skal redegjøre for i det videre.

I henhold til strl § 48 er det nødverge når "en ellers strafbar Handling foretages til Afvergelse af eller Forsvar mod et retsstridigt Angrep". Eksempelvis kan nevnes at du skader en overfallsmann i et forsøk på å forsvare deg selv eller komme fri. Det er et vilkår i følge bestemmelsen, at angrepet er rettstridig, og at nødvergehandlingen ikke er uforholdsmessig i forhold til å avverge den straffbare handlingen. I forholdet mellom

---

³³ Ot.prp.nr 8 (1986-1987) Om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn) s. 9.

foreldre og barn kan nødverge regelen bli aktuell der barnet står i fare for å skade seg selv eller andre. I RG 2005 s 813 kommer denne bestemmelsen til anvendelse. Saken dreier seg om en 14 år gammel jente som blir holdt fast for å stoppe aggressiv adferd. Det fremgår av dommen, at faren utøvde vold mot datteren som rammes av strfl § 228, 1 ledd, ved å fysisk holde henne fast. Mannen ble likevel frifunnet, da han befant seg i en nødvergesituasjon hvor han oppfattet at det var nødvendig å holde henne fast for at hun ikke skulle gjøre skade på seg selv eller foreldrene.

Nødrett er også en straffrihetsgrunn på lik linje med nødverge. Forskjellen ligger i at nødretthandlingen foretaes for å redde andre mennesker eller verdier fra fare. Det er altså tredjemann som rammes. Et klassisk eksempel er tilfellet hvor en skigåer kommer ut for et fryktelig uvær, og redder seg selv ved å bryte seg inn i noens hytte. Nødrett hjemles i strfl § 47. Det er et vilkår at faren uten nødretthandlingen ville ha vært "uafvendelig", og at den er særdeles betydelig i forhold til den skaden nødretthandlingen ville volde. Når noe er særdeles betydelig er et strengt vilkår og det skal mye til før bestemmelsen kommer til anvendelse. Dette gjelder særlig i forhold til beskyttelse av formuesgjenstander. Bestemmelsen blir derfor noe upraktisk i forhold til problemstillingen. Et eksempel som kan hjemles som en nødretthandling, er hvis en person må fjerne et barn brått og ublidt for å komme til en forulykket.

I forhold til vold mot barn, har det i enkelte saker vært påberopt religiøs overbevisning som grunnlag for en utvidet refselsesrett fra foreldrene side. I dom for Oslo tingrett 2006 s. 10953 anføres det i formildnede retning for tiltalte at han var påvirket av det religiøse miljøet familien var medlem av. Retten fastslår imidlertid at rising, som var tilfellet i denne saken, ikke er tillatt i større grad selvom det bygger på en personlig overbevisning og er utbredt praktisert i "Smiths venner" . Det er uansett et overgrep mot barnet og brudd på strfl § 228. I enkelte tilfeller har også tiltalte i lignende saker hevdet å være i unnskyldelig rettsvillfarelse, kulturellt betinget, da refselse av barn er utbredt i dennes hjemland. Denne situasjonen kom opp i Rt 1987 s 1318. Saken gjaldt grov vold fra far mot en stedatter, hvor faren hevdet han ikke var klar over at slik adferd var straffbart i norsk rett. Førstvoterende tar avstand fra en slik påstand, han påpeker på side 1319 at "Selv om domfelte med sin fremmede kulturbakgrunn kan ha hatt dårlig kjennskap til og liten

forståelse av norsk retts regler om forholdet mellom barn og deres foresatte, finner jeg at det ikke kan anses unnskyldelig om han har trodd seg berettiget til slike handlinger som han er dømt for. Det dreier seg om en helt uakseptabel handlemåte. Som påpekt av byretten hadde han dessuten bodd fire år i Norge og må ha gjort seg noen tanker om at rettstilstanden på dette område kunne være en annen i Norge enn i Vietnam.” Videre stadfester dommeren at ” domfeltes kulturbakgrunn og de avvikende normer som i tilfelle måtte følge av denne, ikke kan tillegges særlig vekt.”

3. Forholdet til internasjonal rett

Før jeg redegjør for hvordan internasjonal rett, herunder FNs barnekonvensjon av 1989, forholder seg til makt og voldsdefinisjonene er det først nødvendig å klargjøre Norges forhold til slike konvensjoner. I det videre vil jeg derfor kort skisserer begrepet folkerett og Norges forpliktelser, før jeg betrakter innholdet av disse særskilt.

Det finnes ingen klar og konsis definisjon av hva begrepet folkerett inneholder. I motsetning til internt i en stat finnes det ingen overordnede institusjoner som kan pålegge selvstendige stater noe som helst. Sammenfatningsvis legges til grunn at folkeretten gjelder rettsforholdet mellom statene som sådanne, underforstått at også enkeltpersoner kan være forpliktende særlig i forhold til menneskerettigheter.

Norge forholder seg til folkeretten etter det dualistiske prinsipp. Det vil si at folkeretten et eget selvstendig rettssystem som er adskilt fra vår internasjonale rett.³⁴ Videre formodes norsk rett å være i samsvar med folkeretten i henhold til presumsjonsprinsippet. I dette ligger det at ved anvendelsen av norske lovbestemmelser, vil domstolene være tilbøyelige til å tolke reglene slik at de ikke strider mot Norges folkerettslige forpliktelser. Hvis det er flere måter å forstå de norske rettsreglene på, og bare en måte samsvarer med folkeretten, skal denne tolkningen bli valgt.

De viktigste folkerettslige rettskildene er sedvane og traktater som ratifiseres av det enkelte land. En umiddelbar svakhet ligger i at det ikke finnes noe internasjonalt organ som kan håndheve folkeretten ved bruk av tvangsmakt. Imidlertid finnes det internasjonale domstoler som kan pådømme brudd, dette være seg for eksempel Den internasjonale domstol og Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD).

I forhold til FNs barnekonvensjon er det etablert en egen kontrollkomite. Komiteen behandler periodiske rapporter fra medlemslandene. Det er ikke grunnlagt noen eksplisitt klageordning, men komiteen har etablert en såkalt ”*urgent action procedure*”. Etter denne kan komiteen avlegge medlemslandene besøk, dersom de finner det nødvendig. Videre kan

---

³⁴ Morten Ruud og Geir Ulfstein, *Innføring i folkerett*, Tano Aschehoug, 1998 kap 1-2

de be om en nærmere redegjørelse fra et medlemsland hvis de anser at barns rettigheter er utsatt for krenkelser.

3.1 FN-Konvensjonen om barns rettigheter

FNs konvensjon om barns rettigheter ble vedtatt av FN den 20 november 1989 og ratifisert av Norge den 8. januar 1991.

Konvensjonen ble videre inkorporert i norsk rett i 2003, jfr menneskerettsloven § 2 nr. 4, jfr § 3.

Hensynene bak barnekonvensjonen var å synliggjøre barns særstilling. Barn har behov for et eksplisitt vern, da de er spesielt sårbare på grunn av deres umodenhet og avhengighet til foreldrene. Det har lenge vært en utbredt oppfattelse at barn ikke er selvstendige individer, deres rettigheter avhenger i stor grad av foreldrenes. I så måte var FNs barnekonvensjon et enestående dokument. Denne tydeliggjorde barnas status i egenskap av deres egen person og ga vekt til barnas allmenne menneskerettigheter.

Den bestemmelsen som er særlig aktuell for vurdering i forhold til bl § 30, er barnekonvensjonens artikkel 19 nr 1. Artikkelen omhandler beskyttelsen ”mot omsorgsvikt og overgrep” og lyder:

1. Partene skal treffe alle nødvendige lovgivningsmessige, administrative, sosiale og undervisningsmessige tiltak for å verne barnet mot alle former for fysisk eller mental vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnyttning, herunder seksuelt misbruk, mens det er under omsorg hos en eller begge foreldre, verge(r) eller eventuell annen person som har omsorg for barnet.

Beskyttelsen etter artikkelen må sees i sammenheng med andre bestemmelser i barnekonvensjonen. Her kan særlig nevnes art 37 som forbyr nedverdiggende behandling av barn, art 34 som forbyr seksuell utnyttelse eller misbruk av barn og art 39 som omhandler rehabilitering av barn som bl.a har vært utsatt for vanskjøtsel, utnyttelse og misbruk.

Videre må artikkelen også sees i sammenheng med andre FN-konvensjoner, herunder FN-konvensjonen av 1966 om sivile og politiske rettigheter og Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen av 1950. Eksempelvis kan nevnes menneskerettighetskonvensjonen artikkel 8. Denne omhandler retten til respekt for privatliv og familieliv. Under definisjonen av retten til privatliv ligger også et vern om individets fysiske integritet.

I dommen *Costello-Roberts v. UK, A 247-C (1993)* blir begrepet vurdert. Saken gjaldt en 7 åring som oppholdt seg på en engelsk privatskole. Som irettesettelse for en rekke mindre brudd på disiplinæreglementet ble barnet straffet med tre klaps med en gymsko på kortbuksen. Guttens overtramp var i hovedsak at han hadde pratet i korridorene, og kommet litt for sent til legging ved en anledning. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen uttaler at inngrepet ikke utgjorde nedverdiggende straff. Videre at ikke enhver handling som kan ha negative virkninger for den fysiske integritet faller inn under virkeområdet til artikkel 8.³⁵ Utover dette bemerket domstolen at den ikke ville forståes slik at den på noe vis godtok fysisk refselse som en del av disiplinærtiltakene i undervisningen.

Dommen virker selvmotsigende i det den hevder at inngrepet ikke utgjorde nedverdiggende straff, når den videre henviser til den negative virkningen det har overfor den fysiske integriteten. Tatt i betraktning guttens lave alder og de relativt beskjedne overtrampene av disiplinærreglementet synes det ikke å være foretatt noen forholdsmessighetsvurdering i forhold til inngrepet. Det fremgår av dommen at skolen ikke utviste skjønn på dette området, men rutinemessig foretok avstraffing etter et gitt antall anmerkninger. Til dette kan det også bemerkes at gutten måtte vente i 3 dager fra han fikk kjennskap til avgjørelsen om avstraffingen til denne ble gjennomført. Ventetiden i seg selv kan medføre en psykisk belastning som i høyeste grad kan virke nedverdiggende for et så lite barn.

Domstolen begrunner resultatet sitt med at foreldre som sender barna sine på slike privatskoler må forvente visse former for inngrep i deres privatliv. Presiseringen av at den ikke anerkjenner fysisk avstraffelse blir dermed viktig for ikke å sende signaler om at slike

---

³⁵ Se dommen punktene 33-36

metoder er akseptabelt for å korrigere uønsket adferd fra utenforstående omsorgspersoner i fravær av foreldrene.

Menneskerettighetsdomstolen dømmer i forhold til saker som hjemles i EMK, i så måte kan ikke barnekonvensjonen påberopes i forhold til dette. Som det fremgår finnes det likevel en rekke bestemmelser som til en viss grad omhandler samme temaet. Samlet sett taler rettsikkerhet og forutberegnelighet for at konvensjonene tolkes i overensstemmelse med hverandre. Det bør være en ensartet praksis på området. EMDs holdning til fysisk avstraffelse kan derfor være et tolkningsmoment i forhold til rekkevidden av bestemmelsene i FNs barnekonvensjon.

I dommen *Costello-Roberts v. UK, A 247-C (1993)* hevder EMD at privatlivet ikke var krenket ved den avstraffelsen som ble gjennomført. Dette taler for at EMD anser at klaps med en gymsko ikke er et alvorlig nok inngrep. På den annen side presiserer domstolen at den ikke må misforståes på dette punktet, det fremgår etter dette uttrykkelig at domstolen ikke anerkjenner fysisk avstraffelse. Dette trekker klart i motsatt retning. Momentet vil derfor veie tyngre som tolkningsfaktor for EMDs praksis på området.

Barnekonvensjonen artikkel 19 nr 1 retter seg, som barneloven, mot situasjonen mellom foreldre og barn. Den gir rett til vern mot overgrep fra omsorgspersoner, dette være seg foreldrene, fosterforeldre eller andre foresatte.

Ordlyden i artikkel 19 nr 1 fremstår som et vern mot all fysisk vold. Under utarbeidelsen av konvensjonen ble det fremmet forslag om at det burde uttrykkes presist at all form for fysisk refselse av barn var forbudt. Det ble imidlertid ikke enighet i forhold til dette, og det åpnet for en internrettslig fortolkning av hvor langt forbudet strekker seg.³⁶

UNICEF har utgitt en håndbok til forståelse av barnekonvensjonen, av denne går det frem at artikkel 19 nr 1 er et forbud mot all form for fysisk avstraffelse. I dette ligger også at lett korporlig avstraffing vil stride mot konvensjonens innhold. Det heter at:

Children have the right to be protected from being hurt and mistreated, physically or mentally. Governments should ensure that children are properly cared for and protect them from violence, abuse and neglect by their parents, or anyone else who looks after them. In

---

³⁶ Anne Margrete Grøslund, *Redd barna, barnekonvensjonen – rettigheter for barn i Norge*, Tano A.S 1993 s 175.

terms of discipline, the Convention does not specify what forms of punishment parents should use. However any form of discipline involving violence is unacceptable. (Min understrekning) There are ways to discipline children that are effective in helping children learn about family and social expectations for their behaviour – ones that are non-violent, are appropriate to the child's level of development and take the best interests of the child into consideration. In most countries, laws already define what sorts of punishments are considered excessive or abusive. It is up to each government to review these laws in light of the Convention. [sic]³⁷

I forhold til dette påpeker også konvensjonen at det ikke blir riktig å skille mellom vold mot barn og korreksjon av barn. ”It is very easy to pass from one stage to the other. It is also a question of principle. If it is not permissible to beat an adult, why should it be permissible to do so to a child?”³⁸ Konvensjonen ønsker å fremheve våre kulturelle selvmotsigelser.

Konvensjonen retter seg som sagt mot forholdet mellom foreldre og barn, men det er staten som er forpliktet til å tilrettelegge og skape tiltak som sikrer disse rettighetene. I denne sammenheng er det verdt å merke seg at det kan oppstå en konflikt mellom EMKs art 8, retten til privatliv og familieliv og barnekonvensjonen artikkel 19 nr 1.

For barnekonvensjonen tilkjennegis dette med relativt få antall bekymringsmeldinger på bakgrunn av barneloven, når undersøkelser viser at det er adskillig flere enn antatt som lever under kritikkverdige forhold.³⁹ Som nevnt tidligere sitter det ofte langt inne å aktivisere en antagelse, da vernet om privatlivet og familiens innerste sfære står sterkt for mange. Det er nødvendig med et vern for vilkårlig inngrep i hjem og familieliv, men det må samtidig trekkes en grense i forhold til barnets beste. Spørsmålet blir derfor hvordan barnekonvensjonen lettest kan håndheves. På den ene siden har man en rett til vern om familielivet, mens det samtidig skal opprettholdes en beskyttelse

---

³⁷ Utsnittet kan leses på siden: http://www.unicef.org/crc/files/Rights_overview.pdf

³⁸ Rachel Hodgkin and Peter Newell, prepared for UNICEF, *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, New York 1998, s. 243.

³⁹ Violence against children, United Nations Secretary-General's Study 2006, http://www.aftenposten.no/meninger/leder_morgen/article1532968.ece, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1531601.ece>

av barnet innenfor husets fire vegger. De store mørketallene og underrapporteringene synliggjør denne problemstillingen.

Barnekonvensjonens tilblivelseshistorie viser at landene ikke var enige i forhold til om konvensjonen skulle forby all form for fysisk refselse. I denne sammenheng er UNICEFs tolkning en presisering av ordlyden som den opprinnelig ikke var ment å inneholde. Til dette oppstår det en problemstilling i forhold til hvilken rekkevidde konvensjonen har for det enkelte medlemsland. Som Backer viser til i sitt innlegg i Fleischers festskrift, er det bare tolkninger av rettslig bindende karakter som blir nødvendige rettskilder ved redegjørelse av internrettslig rett.⁴⁰ Backer fremhver at FNs barnekomites fortolkning av konvensjonen ikke er rettslig bindende for medlemslandene, men at de bør legges til grunn som et argument når det skal velges løsning. Han hevder at ”Om ikke konvensjonstolkningen er bindende som en rettsregel, er den like fullt uttrykk for en *verdi* som fortjener å bli tillagt vekt i den nasjonale tolkningsprosessen.”⁴¹

Jeg er enig med Backer i at momentet bør tillegges vekt. Ved å anerkjenne UNICEFs tolkning av konvensjonen underbygges barnelovgivningens formål og hensikt.

Etter dette legges det til grunn at FN konvensjonen, slik den tolkes idag inneholder et totalforbud mot fysisk refselse av barn. Skoghøy hevder i dommen Rt 2005 s 1567 at barneloven og norsk rett etter hans skjønn samsvarer med barnekonvensjonen. Det fremgår ikke hva han begrunner dette med. På den ene siden kan det anføres at Skoghøys vurderingstema bygger på de samme grunnleggende hensynene som fremkommer av barnekonvensjonen. Han vektlegger den samme normen om at handlingene ikke må få fysiske eller psykiske skader eller landtidsvirkninger på barnet. På den andre siden åpner han for en friere vurdering enn etter barnekonvensjonen. At dommen ikke samsvarer med konvensjonen viser seg også ved den internasjonale oppmerksomhet den ble gjenstand for.

---

⁴⁰ Festskrift ”Dog fred er ej det bedste” s 69⁴⁰ Inge Lorange Backer, *Kan foreldre gi barna en ”lett klaps”*. I Festskrift til Carl August Fleischer, Dog fred er ej det bedste, Universitetsforlaget, Oslo, 26 august 2006 s. 69

⁴¹ *Ibid*

Her nevnes særlig brev til politi- og justitsdepartementet fra organisasjonen End Corporal Punishment.⁴²

Det fremgår av brevet at Norge klargjorde reglene i barneloven for the Committee on the Rights of the Child i sin første rapportering til komiteen i 1993. *“The general provisions of the Penal Code concerning bodily harm also apply to children. Violence against children and other violations of their physical integrity are punishable pursuant to these provisions. Moreover, corporal punishment is not permitted in connection with child-rearing. Section 30 of the Children's Act expressly states that the child must not be subjected to violence or in any other way be treated so as to endanger his mental and physical health.”*⁴³ Etter en språklig tolkning av rapportens ordlyd fremstår det som Norge har lovfestet et vern som eksplisitt skal beskytte barnets fysiske integritet. I dette ligger også beskyttelsen mot alle former for fysisk avstraffelse. Rt 2005 s 1567 ser derfor ut til å endre denne retningen, og ved dette fjerne seg fra innholdet i barnekonvensjonen.

---

⁴² Se <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imaker?id=13628>, avsender Peter Newell jobber som rådgiver for the European Network of Ombudspeople for Children.

⁴³ Se <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imaker?id=13628>, 1993, stated (para. 239)

4. Retts sosiologiske problemstillinger

I forbindelse med oppgavens avslutning finner jeg det naturlig å belyse problemstillingen ved en retts sosiologisk tilnærming. Barneloven har ingen straffereaksjon knyttet til seg, så angivelsen blir mer en oppfordring til god moral. Ved å behandle en del av problemstillingen retts sosiologisk får oppgaven en annerledes innfallsvinkel enn den rent juridiske.

Først og fremst vil jeg kort redegjøre for hva teorien legger til grunn som utgangspunkt for om en lov blir etterlevet og oppnår sin tilsiktede virkning. Deretter vil jeg se på hvordan dette forholder seg til barneloven. Til slutt gjennomgår jeg noen betraktninger i forhold til straffereaksjonen ved overtredelse av bl § 30, 3 ledd.

Hvorvidt en lovendring eller en presisering av nulltoleranse av voldsbruk overfor barn vil virke etter sin tilsiktede hensikt, blir et spørsmål om rettens innvirkning på samfunnet. Retts sosiologiske undersøkelser har vist at lover ikke alltid fungerer slik formålet og hensikten bak loven har vært. Det er ikke sånn at bare det blir gitt en lov, så får den automatisk virkning og problemet er løst. Avgjørende kan være kommunikasjon av lovstoffet, lovens innhold og hvilket landskap loven lander i . Det vil falle på siden av oppgaven å komme inngående inn på alle grunnene til dette her. Jeg tar derfor utgangspunkt i ett av de retts sosiologiske funnene som knytter seg til hvorvidt samfunnsnormen er på linje med lovgivningen. Det kan ha stor betydning at samfunnet ikke butter imot slik at loven, som nevnt, ikke lander i feil ”landskap”.⁴⁴

---

⁴⁴ Tohmas Mathisen, *Retten i samfunnet – En innføring i retts sosiologi*, Oslo, Pax forlag, 2001 s 58-62

4.1 Hvilken holdning har folk flest til fysisk avstraffing av barn?

Den aktuelle tilnærmingen for problemstillingen i dette tilfellet, vil være å undersøke hvilken norm som ligger i samfunnet i forhold til vold mot barn.

Generelt har det vært en utvikling til å betrakte barn som individer med krav på beskyttelse for sin personlige integritet, slik avsnittet om den historiske bakgrunnen viser. Dette kommer klart frem i følge med lovgivningen, som stadig har utviklet seg frem mot dette. Norsk praksis i forhold til fysisk refselse er forholdsvis streng sammenlignet med mange andre land i verden. Spørsmålet blir om dette er et sant uttrykk som hviler i størsteparten av befolkningen, eller om det er en grunnsetning som helst forfektes innenfor avgjørelser i rettsvesenet. En slik kartlegging krever grundig undersøkelsesmaterieell, som blir for inngående for en gjennomgang av denne typen. Jeg vil likevel peke på et særlig funn som utmerker seg i oppgaven.

I dommene Rt 2005 s 1567, Rt 1990 s. 1155 og dom for Salten tingrett av 10 november 2006 som redegjort for ovenfor, blir tiltalte for alle tre tilfellene frikjent i første instans. I alle sakene var det meddommerene som var i flertall og motsatte seg at tilfellene var straffbare. Meddommere er legfolk uten juridisk utdannelse, som skal representere folket i rettsapparatet. Begrunnelsene for frikjennelsene var for Stavanger tingrett (Rt 2005 s 1567) at refselsesretten ikke var overskredet. Meddommerene la vekt på at ”reaksjonen i form av ris var nøye planlagt og varslet i forhold til barna, og at reaksjonen fremsto som akseptabel. Flertallet vurderer det slik at refselsen tjente som en grensesetting, og at grensesetting overfor barna var nødvendig. En samlet rett har lagt til grunn at behandlingen av barna på ingen måte fremsto som mishandling.”

I dommen fra 1990, uttaler flertallet som tidligere sitert at ”Det strider mot den alminnelige rettsfølelse å domfelle faren for dette forholdet. Som guttens foresatte må han ha rett og plikt til å sette ham på plass som følge av bitingen. At faren har gått noe langt må være unnskyldelig og straffritt ut fra at dette skjedde som en spontan reaksjon som følge av smertene fra bittet.”

For dommen ved Salten tingrett anfører meddommerene at handlingene ligger innenfor ”det foreldre må kunne foreta seg i oppdragelsesøyemed” De fremhevet at formålet var av en oppdragende karakter og derfor ikke straffbart.

Det er interessant å merke seg at fagdommeren i alle tre tilfeller stemmer for domfellelse, mens meddommerene ønsker motsatt resultat. Meddommerene henviser til den almenne rettsfølelsen når de krever frifinnelse. Denne rettsfølelsen er det de som er representanter for og det fremgår følgelig at de mener at folk flest ikke oppfatter tilfellene som straffbare. Avgjørelsene ble som det fremgår anket, og endte i begge tilfelle med domfellelse i Høyesterett. De ble ikke avsagt med dissens i Høyesterett, og det er ikke tvilsomt at de oppfyller den objektive gjerningsbeskrivelsen i straffebudene som ble benyttet i dommene. Hvorvidt tingrettsdommen fra Salten tingrett blir gjenstand for anke, gjenstår å se. Meddommerene begrunnet frifinnelsene med det oppdragende formålet som ligger bak. Dette kan tolkes som et tegn på at de i utgangspunktet mener at handlingene krenker den fysiske integriteten, men at dette er tillatt mellom forholdet foreldre og barn. Å si noe spesifikt om funnene blir noe snevert basert på tre dommer. Likevel kan det være et moment som sier noe om at samfunnet i større grad enn jussen aksepterer fysisk refselse i oppdragelsesøyemed.

Dette kan videre illustreres gjennom FN rapporten *Violence against children, United Nations Secretary-General's Study 2006*. Rapporten baseres på grundige undersøkelser av barn og vold over en fire års periode. Det fremgår av rapporten at vold mot barn er utbredt og i stor grad sosialt akseptert. Til dette må det bemerkes at det er store forskjeller kulturelt i undersøkelseslandene, den samme praksis som er akseptert i India er på ingen måte sammenlignbar med norske forhold. Materiellet er ikke basert på norske barns opplevelser alene, og gjengir ikke spesifikt funnene i hvert enkelt land, men kommer med generelle betraktninger og funn. Det må legges til grunn at Norge fremstår som et foregangsland på området, som et av ganske få land i verden som har inkorporert barnekonvensjonen. Derfor vil en del av funnene ikke kunne relateres til norske forhold.

Likevel kan vi ikke se gjennom fingrene med at mange barn i Norge også lever under svært kritikkverdige forhold.⁴⁵ Forhold som desverre i for stor grad er sosialt akseptert.

FN rapporten synliggjør den problemstillingen som oppstår, når en forsøker å fatte en felles lovgivning, eller som i dette tilfellet, en konvensjon som flere land skal slutte opp om. De kulturelle forskjellene er med på å gi skjønnsmessige ord og uttrykk ulikt innhold og omfang.

Hvorvidt det faktisk er en samfunns holdning at en viss grad av maktbruk overfor barn i oppdragelsesøyemed oppfattes som tillatt, vil det ikke være feil å forsøke å lovregulere tilfellet. Selvom samfunnet på denne måten ”butrer i mot” lovens innhold, er ikke dette diskvalifiserende i forhold til lovens virke. Tvert imot kan det vise seg, som jeg kommer tilbake til under punkt 5, at en viss lovlig adgang til maktbruk kan skli ut til å omfatte alvorlige overgrep. Det er derfor viktig at en nedre grense for fysisk avstraffelse ikke blir legalisert, og at domstolen definerer en klar grense som samfunnet kan rette seg etter.

4.2 Hvilken straffereaksjon er familien best tjent med?

Som nevnt, kan det stilles spørsmål om straff alltid er det best tjenelige alternativet mot vold innenfor familien. Særlig er dette aktuelt i forhold til overtredelser som ligger opp mot den nedre grensen. Straffereaksjonen vil normalt også ramme barna og være skadevirkende samlet sett for familien. Det kan være tungt for et barn å vokse opp og vite at foreldren er straffet for krenkelser mot han. Dette er temaer som også blir tatt hensyn til i rettspraksis.

I Rt 1989 s. 282 uttaler dommeren at fengselstraffen i sin helhet bør gjøres betinget, for dette viser han til ”at domfeltes hustru i støtteskriv til anken av 14. desember 1988, som også er underskrevet av fornærmede - tiltaltes eldste sønn som nå snart er 16 år gammel - blant annet skriver: ”...Eg vil gjere merksam på at vi skal leve vidare som ein familie også etter dette, men ei eventuell fengselsstraff vil gjere dette svært vanskeleg for oss. ...””Det er

---

⁴⁵ <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1531601.ece>

ikke nødvendigvis alltid til barnets og familiens beste at tiltalte blir idømt ubetinget fengselsstraff.

Hensynet må veies opp mot graden av vold og den allmennpreventive effekten samt faren for gjentakelse. Det er helt klart at forholdene innad i familien må være bedret, enten ved hjepletiltak og behandlingstilbud. Eller som resultat av at gjerningspersonen har erkjent de faktiske forhold og erklært seg villig til å gjøre noe med forholdet. For å vurdere en annen reaksjonsform, må det være klart at de fornærmede er trygge.

Når voldsdefinisjonen vurderes strengt er det også viktig å veie dette opp mot straffereaksjonen. Hvis en forelder i et ubetenksomt øyeblikk klapper barnet sitt i fjeset, vil dette defineres som en legemsfornærmelse, og følgelig være straffbart jfr strl § 228. Hvis dette helt klart er en engangsforetakelse, vil det sannsynligvis ikke være mest tjenlig samlet sett for familien at tilfellet blir pådømt.

5. Konklusjon

Barnelovgivning har utviklet seg drastisk til det bedre på det man historisk vil kalle svært kort tid. Der hvor man tidligere ikke anerkjente barn som selvstendige individer blir de idag tilkjennegitt et stort rettslig vern med beskyttelse og rettigheter. Rettsutviklingen kan sees på som et resultat av norm- og moral endringer i samfunnet. Hvis momentene fra den rettsososiologiske gjennomgangen stemmer, står vi tilsynelatende ovenfor en situasjon hvor vi ønsker at påvirkningen skal skje også andre veien. Slik at et lovpålagt forbud mot alle former for fysiske avstraffelser skal virke inn og endre samfunnsnormen til også å innebefatte dette.

Hvilke grenser som gjelder i forhold til maktbruk overfor barn i oppdragelsesøyemed idag er etter gjeldende rett ikke avklart. Forholdet til den nedre grensen, og om foreldre er berettiget å tildele barna sine "lette klaps" som et oppdragende formål er omdiskutert. Dette kommer særlig fram i Rt 2005 s. 1567. Dommer Skoghøys votum ikke samsvarer med uttalelsene i odelstingsproposisjonen, og benytter et annet vurderingstema enn i tidligere rettspraksis. Skoghøy åpner for en videre anvendelse av straff og fysisk maktbruk enn angitt etter strl § 228.. Dette synliggjøres også i den enorme kritikken avgjørelsen ble gjenstand for. Dommen ble og blir, heftig debattert blandt fagfolk på området både internasjonalt og nasjonalt.

FNs barnekonvensjon artikkel 19 nr 1 tolkes nå som et forbud mot all form for fysisk avstraffelse. Som det fremgår av drøftelsen er ikke dette bindende dokumenter, men likefremt et uttrykk for en norm som bør vektlegges ved tolkning av norske rettsregler. Norsk rett samsvarer dermed ikke med dette pr idag. I samsvar med lovgivers intensjoner, har lovgiver fremmet en utvikling mot en bedre barneoppdragelse, ved å vedta barnelovens § 30 tredje ledd. Hvis ikke denne linjen følges i rettspraksis, må det vurderes å endre hjemmelen. For å oppnå likebehandling, og status som foregangsland på barns rettigheter, må det en lovendring til.

Hvorvidt straffeloven skal få en presisering er på nåværende tidspunkt oppe til behandling i Justitsdepartementet og Barne- og likestillingsdepartementet. Her skal det avgjøres om strl §228 skal revideres i forhold til voldsdefinisjonen. Det er varslet at departementet skal undersøke om det er behov for å forsterke, evt å klargjøre barns vern mot fysisk avstraffelse.⁴⁶

Det har vist seg at når man tillater et ”akseptabelt nivå for avstraffelse” uthules begrepet og praksisen og det oppstår vanskelige avgrensingsproblemer. For mye blir gjenstand for skjønnsmessige vurderinger og forskjellsbehandling kan oppstå.⁴⁷ Dette taler også mot rettssikkerhetsprinsippet. Et eksempel på dette finnes i engelsk internrettslig lovgivning. England har lenge akseptert en nedre akseptabel grense for fysisk avstraffelse. Dette har skapt problemer i forhold til forståelse av hvor grensen går. For eksempel ble det i ett tilfelle avgjort at 15 slag med et lærbelte ikke var ulovlig avstraffing. Etter rapportering til *The Committee on the Rights of the Child* viser det seg at det er kommet betraktelig færre saker om vold mot barn til domstolsbehandling etter endringen i den nasjonale lovgivningen i de Skandinaviske landene.⁴⁸ Dette kan være et resultat av store mørketall, men det kan også være et tegn på at forbudet i større grad overholdes enn før, og at lovgivningens rettsskapende funksjon spiller inn.

Slike alvorlige overtramp som vist i engelsk praksis, vil neppe bli resultatet etter norsk rett. Vår lovgivning gir på langt nær rom for såpass sprikende og uklare tolkninger. Likevel kan dette være et moment som tilsier at praksisen bør være klar og entydig. Når man først åpner opp for vurdering, vil praksisen lett skli ut.

Vold mot barn er et alvorlig tema, hvor det er smertefullt å tilegne seg kunnskap. Barnas oppdragelse og opplevelser i barndommen er som vist bagasje de bærer med seg gjennom hele livet. Når vi vet at vold avler vold, og at fysiske og psykiske irettesettelser skader barnets helse og selvbilde, er det absolutt nødvendig å sette problemstillingen på

---

⁴⁶ Se brev fra Justitsminister Storberget til Barneombudet av 04.01.2006, innholdet kan leses på: http://www.barneombudet.no/data/f/0/14/27/2_2401_0/Justisdepartementet.pdf

⁴⁷ Rachel Hodgkin and Peter Newell, prepared for UNICEF, *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, New York 1998, s. 243

⁴⁸ *Ibid*

dagsorden. Av hensyn til barns psykiske og fysiske helse, allmenpreventive og retstekniske grunner, bør det etter min mening opereres med null toleranse for kroppslig avstraffing av barn.

Litteraturliste:

Lover:

Lov av 20 juni 1891 om Indskrænking i Anvendelse av legemlig Revselse

Lov av 6 juni 1896 ble Behandling av forsømte børn (vergerådsloven)

Lov av 22 mai 1902 nr 10 Almindelig borgelig Straffelov (straffeloven)

Lov av 13 juni 1969 nr 24 Grunnskoleloven (opphevet)

Lov av 25 februar 1972 nr 3.

Lov 8. april 1981 om barn og foreldre (barnelova)

Lov 17. juni 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven).

Lov 8. april 1981 om barn og foreldre (barnelova) .

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om menneskerettigheter (menneskerettsloven).

Internasjonale regelverk:

EMK, Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen 4. november 1950.

FNs konvensjon om barns rettigheter med protokoller 20. november 1989.

Forarbeider / etterarbeider:

Innst. O. nr.20 (1986-1987)(Norges offentlige utredninger).

Ot.prp. nr. 8 (1986-1987) Om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn)

NOU-2003-31. Retten til et liv uten vold

Dommer:

Rt 1847 s 615

Rt 1856 s. 275

Rt 1978 s. 1428

Rt 1987 s. 1318

Rt1989 s 282
Rt 1993 s. 851
Rt 1990 s. 1155
Rt 2004 s 844
Rt 2004 s. 595
Rt 2005 s 1567
LG 2004 s. 8436
RG 2005 s. 813
TOSLO 2006 s. 10953

Upubliserte dommer:

10 november 2006, Salten tingrett – saknr 06-099866MED-SALT

Dommer fra Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol:

Costello-Roberts v. UK, A – 247 – C (1993)

Offentlige dokumenter:

Brev til politi- og justisdepartementet fra organisasjonen End Corporal Punishment. Se <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imaker?id=13628>, avsender Peter Newell.

Brev fra Justisminister Storberget til barneombudet URL:

http://www.barneombudet.no/data/f/0/14/27/2_2401_0/Justisdepartementet.pdf

Bøker:

Andenæs, Johs. og Bratholm, Anders, *Spesiell strafferett*, Oslo, Universitetsforlaget, 3. utgave, 4. opplag 2004

Andenæs, Mads Henry, *Rettskildelære*, Bergen, Grafisk Hus a.s 1997

Backer, Inge Lorange, *Barneloven kommentarutgave*, Oslo, Universitetsforlaget, 4 opplag 1991

Bratholm Anders, *Strafferett og samfunn*, Oslo, Universitetsforlaget 1980.

Grøslund, Anne Margrete, *Redd barna, barnekonvensjonen – rettigheter for barn i Norge*, Tano A.S 1993

Hodgkin Rachel and Peter Newell, prepared for UNICEF, *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, New York 1998

Isdal, Per, *Meningen med volden*, Oslo, Kommuneforlaget, 2000

Juul, Jesper, *Fra lydighet til ansvarlighet – pedagogisk relasjonskompetanse*, Oslo, Pedagogisk Forum 2003

Juul, Jesper, *Ditt kompetente barn*, Oslo, Pedagogisk forum, 1996

Killen, Kari, *Sveket omsorgssikt er alles ansvar*, Finland, 3. utgave 2004

Lindboe, Knut, *Barnevernrett*, 4. utgave (Oslo 2003) .

Mathisen, Thomas, *Retten i samfunnet – En innføring i retts sosiologi*, Oslo, Pax forlag, 2001

Ruud, Morten og Geir Ulfstein, *Innføring i folkerett*, Tano Aschehoug, 1998

Slettan, Svein og Toril Marie Øie, *Forbrytelse og straff. Innføring i strafferett. Bind I*. Oslo, Universitetsforlaget 2001

Østerud, Øyvind, *Statsvitenskap En innføring i Politisk Analyse*, Oslo: Universitetsforlaget, 1999

Artikler:

Backer, Inge Lorange, *Kan foreldre gi barna en "lett klaps"*. I Festskrift til Carl August Fleischer, Dog fred er ej det bedste, Universitetsforlaget, Oslo, 26 august 2006

Stokke, Olga, artikkel i Aftenposten 14.11.06,
URL:<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1531601.ece>

Violence against children, United Nations Secretary-General`s Study 2006

Internettadresser:

www.alternativtilvold.no

www.barneombudet.no

www.lovdata.no

www.unicef.com

